

Ennallistamissuunnitelman ympäristö- ja yhteiskunnallisten vaikutusten arviointi

Jyri Mustajoki, Suomen ympäristökeskus (Syke)
Ennallistamissuunnitelman ohjausryhmän kokous
16.12.2024

Suomen ympäristökeskus
Finlands miljöcentral
Finnish Environment Institute

SOVA lakisääteisenä arviointina

Ennallistamissuunnitelmalle on tehtävä ns. SOVA eli lakisääteinen ”viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arviointi” (SOVA-laki, 200/2005)

- Jos suunnitelman/ohjelman toteuttamisella voi olla merkittäviä ympäristövaikutuksia, niin vastaavan viranomaisen on huolehdittava, että nämä selvitetään ja arvioidaan riittävässä määrin

Lain tavoitteena on

- edistää ympäristövaikutusten arviointia ja huomioon ottamista viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien valmistelussa ja hyväksymisessä
- parantaa yleisön tiedonsaantia ja osallistumismahdollisuuksia
- edistää kestäväää kehitystä

Arvioitavat vaikutukset

Lain mukaan on arvioitava suunnitelman tai ohjelman **välittömät ja välilliset** vaikutuksen Suomessa ja sen alueen ulkopuolella (SOVA-laki 2 § kohta 2):

- a) ihmisten terveyteen, elinoloihin ja viihtyvyyteen
- b) maaperään, vesiin, ilmaan, ilmastoon, kasvillisuuteen, eliöihin ja luonnon monimuotoisuuteen
- c) yhdyskuntarakenteeseen, rakennettuun ympäristöön, maisemaan, kaupunkikuvaan ja kulttuuriperintöön
- d) luonnonvarojen hyödyntämiseen
- e) a–d -alakohdassa mainittujen tekijöiden keskinäisiin vuorovaikutussuhteisiin

Usein tarkastellaan myös vaikutuksia elinkeinoihin ja työllisyyteen

- Tärkeitä suunnitelman kokonaiskestävyyden, toteutettavuuden sekä yhteiskunnallisuuden hyväksyttävyyden vuoksi

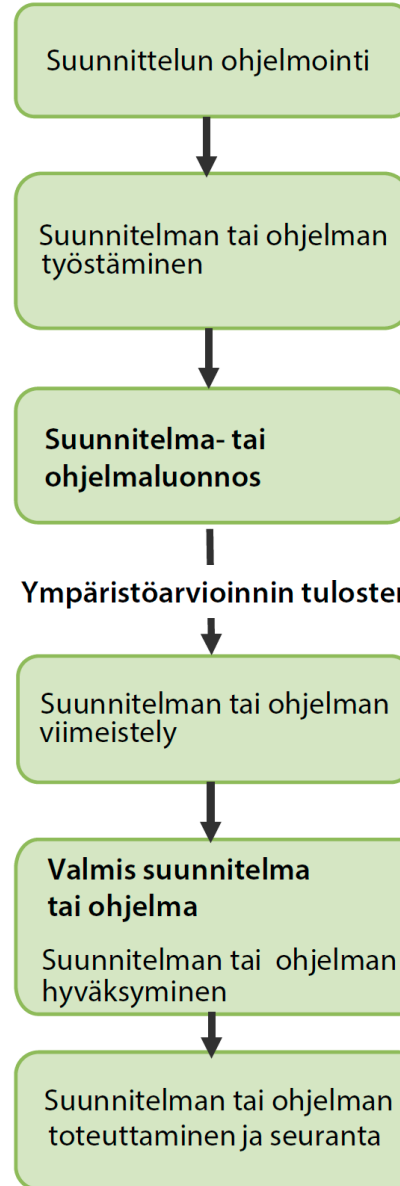
SOVA-prosessi

Tietyt lakisääteiset vaiheet mm. kuulemiselle ja tiedottamiselle prosessin eri vaiheissa

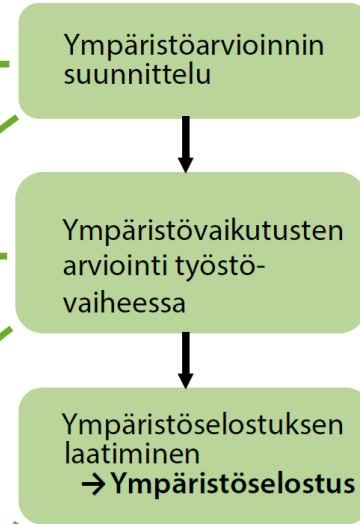
Lopputuotteena ympäristöselostus, jossa kuvattu mm.

- Ympäristön nykytila, ominaispiirteet ja sen kehitys
- Suunnitelman vaikutukset ja arvio niiden merkittävydestä
- Toimenpiteet haitallisten vaikutusten lieventämiseen

Suunnitteluprosessi

SOVA-prosessi

Ympäristöarvioinnin tulosten huomioon ottaminen ja suunnitelman tai ohjelman hyväksyminen

Tiedottaminen ja kuuleminen

Tiedottaminen ja kuuleminen

Kuuleminen

Tiedottaminen ja nähtävilläolo

Ennallistamisasetuksen SOVA

Suomen ympäristökeskus (Syke)
vastaa ennallistamisasetuksen SOVA-
arvioinnin suunnittelusta, toteutuksesta
ja raportoinnista

- Tehtäviä liittyen sekä vaikutustiedon tuottamiseen että aineiston kokoamiseen
- Projektipäällikkö palkattu ja aloittaa 18.12.2024

Toteutus osana toimenpiteiden
suunnittelutyötä 2024–2026

Kuva: Jyri Mustajoki

SOVAn tarkoituksenmukainen toteutus

Parhaimmillaan SOVA on työkalu, jolla edistetään laadukasta suunnittelutyötä

Tavoitteena toteuttaa ennallistamissuunnitelman SOVA mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti:

- Integroitu suunnittelu ja arviointi
 - SOVA mukana jo suunnitelman laatimistyössä
 - Tiedonkeruu vaikutuksista voidaan aloittaa jo hyvissä ajoin
 - Tuottaa tietoa myös suunnittelun tueksi
- Arvioinnin läpinäkyvyys
 - Vaikutusten ja niiden merkittävyyden järjestelmällinen ja yhdenmukainen arviointi
- Sidosryhmien osallistuminen
 - Oikea-aikaisuus osallistumisen vaikuttavuuden lisäämiseksi
- Arvioinnin laaja-alaisuus
 - Mukana myös yhteiskunnallisia vaikutuksia

Järjestelmällinen arviointikehikko

Syke tuottaa järjestelmällisen arviointikehikon vaikutusten tunnistamiseen ja arviointiin

- Tavoitteena tunnistaa SOVAssa arvioitavat vaikutukset jo toimenpiteitä pohdittaessa
- Kehikon soveltaminen osana toimenpiteitä pohtivien työryhmien työtä

Esimerkkejä arvioitavista vaikutuksista

Teema:	Kysymyksiä:
Maaperä	Miten toimenpide vaikuttaa maaperän saastumiseen? Miten toimenpide vaikuttaa pohjavesien laatuun tai määrään?
Vesistövaikutukset	Miten toimenpide vaikuttaa vesistöjen sekä rannikko- ja merialueiden vesien laatuun? Miten toimenpide vaikuttaa jätevesiin, ravinne-, öljy- tai muihin kemikaalipäästöihin? Miten toimenpide vaikuttaa veden käyttöön?
Kasvillisuus, eliöt ja luonnon monimuotoisuus	Miten toimenpide vaikuttaa kasvillisuuteen, eliöihin ja luonnon monimuotoisuuteen? Miten toimenpide vaikuttaa eliölajien haavoittuvuuteen ja kykyyn sopeutua?
Kasvihuonekaasupäästöt	Miten toimenpide vaikuttaa eri sektoreiden kasvihuonekaasupäästöihin? Miten toimenpide vaikuttaa yhdyskuntarakenteeseen ja sitä myötä liikennetarkaisujen kasvihuonekaasupäästöihin? Miten toimenpide vaikuttaa maankäyttösektorin kasvihuonekaasupäästöihin?
Hiilinielut ja -varastot	Miten toimenpide vaikuttaa maankäyttöön tai maankäytön muutokseen (metsämaan puusto, biomassa ja maaperä, suot ja kosteikot, maatalousmaa, ruohikkoalueet, rakennettu ympäristö) ja sen myötä hiilinieluihin/-varastoihin? Miten toimenpide vaikuttaa puuperäisiin tuotteisiin ja niiden käyttöön ja sen myötä hiilinieluihin/-varastoihin?
Ilmastonmuutokseen sopeutuminen	Miten toimenpide vaikuttaa sään ääri-ilmiöihin varautumiseen? Miten toimenpide vaikuttaa muihin ilmastonmuutoksen aiheuttamiin riskeihin varautumiseen, kuten merenpinnan nousuun, haitallisiin vieraslajeihin, tuhohyönteisiin, taudinaiheuttajiin tai metsäpaloihin varautumiseen? Miten toimenpide vaikuttaa yhdyskunnan haavoittuvuuteen tai sosiaaliseen haavoittuvuuteen, kuten vanhuksiin tai vammaisiin? Miten toimenpide vaikuttaa eri ihmisryhmiin (esimerkiksi saamelaiset), joiden kulttuuri tai elinkeino ovat erityisen alttiita ilmastonmuutoksen vaikutuksille? Miten toimenpide vaikuttaa eliölajien haavoittuvuuteen ja kykyyn sopeutua?

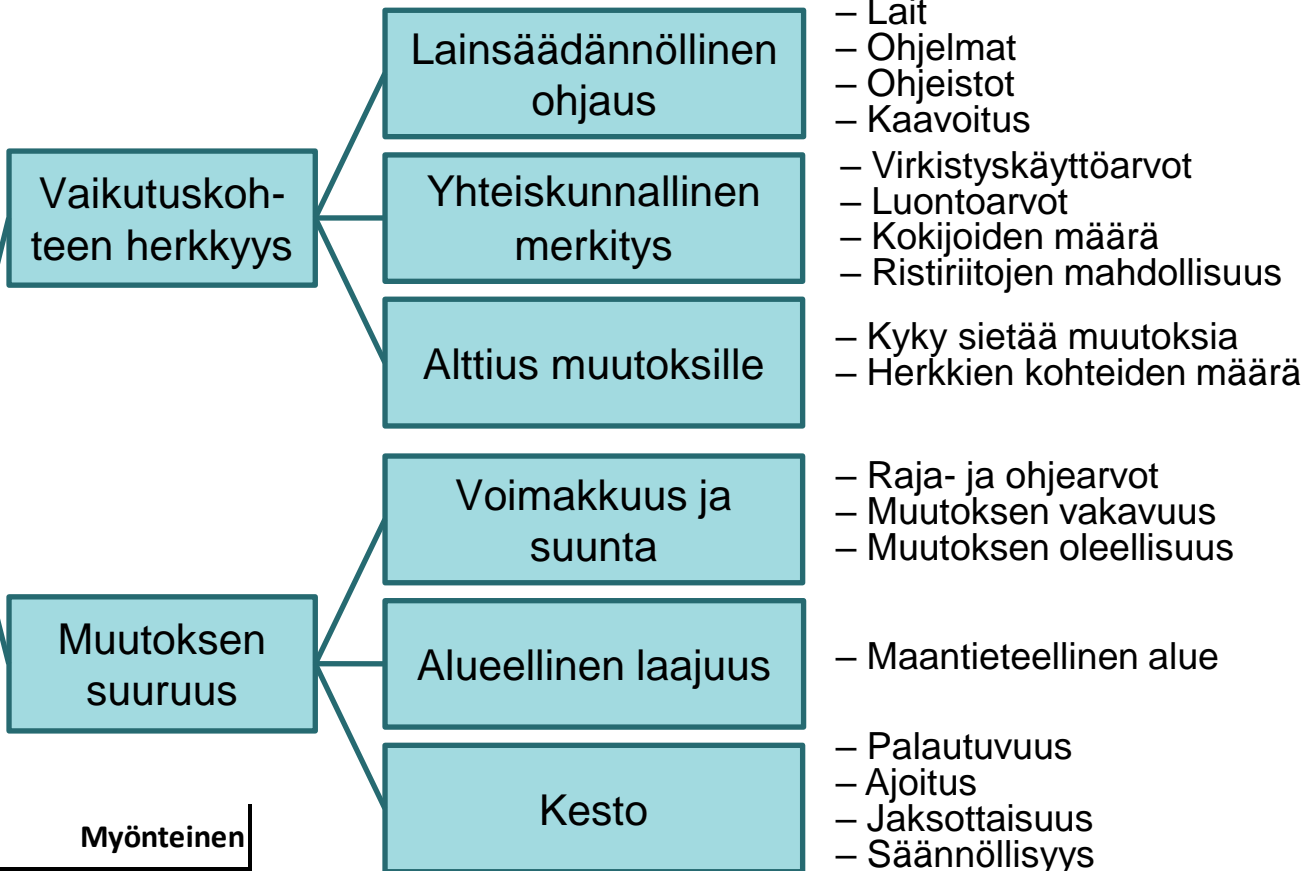
Esimerkkejä arvioitavista vaikutuksista

Teema:	Kysymyksiä:
Ihmisten terveys, elinolot ja viihtyvyys	Miten toimenpide vaikuttaa päästöjen tai melun määrään? Miten toimenpide vaikuttaa ihmisten terveystilanteeseen ja merkittävimpiin riskitekijöihin? Miten toimenpide vaikuttaa ihmisten elinoloihin ja arjen sujumiseen
Yhdyskuntarakenne, rakennettu ympäristö, maisema, kaupunkikuva, kulttuuriperintö	Miten toimenpide vaikuttaa: <ul style="list-style-type: none">- maisemaan ja kulttuuriympäristöön?- kulttuuriperintöön (myös aineettomaan)?- yhdyskuntarakenteeseen, maankäyttöön tai kaupunkikuvaan?
Luonnonvarojen hyödyntäminen	Miten toimenpide vaikuttaa uusiutuvien tai uusiutumattomien luonnonvarojen (ml. energialähteet) käyttöön? Miten toimenpide vaikuttaa kiertotalouteen ja jätteiden käsittelyyn? Miten toimenpide vaikuttaa ekosysteemipalveluihin?
Viranomaisten toiminta	Miten toimenpide vaikuttaa viranomaisten keskinäisiin suhteisiin (toimivaltasuhteet, tehtävänjako, yhteistoiminta)? Miten toimenpide vaikuttaa viranomaisten tehtäviin ja menettelytapoihin (esim. toimintaprosessit, veloitteet, koulutustarve)? Miten toimenpide vaikuttaa henkilöstöön, organisaatioon ja kustannuksiin?
Taloudelliset vaikutukset: elinkeinot ja työllisyys	Miten toimenpide vaikuttaa alueiden elinvoimaisuuteen? Mitkä elinkeinot hyötyvät/kärsivät toimenpiteen seurauksena? Mikä on toimenpiteen välittömien ja välillisten kustannusten suuruusluokka?
Kansalaiset ja yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus	Ketkä hyötyvät/kärsivät ja miten? Miten eri toimijoiden (kansalaisten ja yhteisöjen) mahdollisuus osallistua suunnitteluun, päätöksentekoon ja toteuttamiseen muuttuu hallinnon eri tasoilla? Onko toimenpide kansalaisten perusoikeuksien ja oikeusturvan mukainen? Vaikuttaako toimenpide yhdyskunnan tai sosiaaliseen haavoittuvuuteen, kuten vanhuksiin tai vammaisiin?

Vaikutusten merkittävyyden järjestelmällinen arviointi

Ns. IMPERIA-kehikon hyödyntäminen

Vaikutuksen merkittävyys

- Lait
- Ohjelmat
- Ohjeistot
- Kaavoitus
- Virkistyskäyttöarvot
- Luontoarvot
- Kokijoiden määrä
- Ristiriitojen mahdollisuus
- Kyky sietää muutoksia
- Herkkien kohteiden määrä
- Raja- ja ohjearvot
- Muutoksen vakavuus
- Muutoksen oleellisuus
- Maantieteellinen alue
- Palautuvuus
- Ajoitus
- Jaksottaisuus
- Säännöllisyys

Vaikutuksen merkittävyys		Muutoksen suuruus								
		Kielteinen			Ei muutosta			Myönteinen		
		Erittäin suuri	Suuri	Kohtalainen	Vähäinen	Ei vaikutusta	Vähäinen	Kohtalainen	Suuri	Erittäin suuri
Kohteen herkkyys	Vähäinen	Suuri*	Kohtalainen*	Vähäinen	Vähäinen	Ei vaikutusta	Vähäinen	Vähäinen	Kohtalainen*	Suuri*
	Kohtalainen	Suuri	Suuri	Kohtalainen	Vähäinen	Ei vaikutusta	Vähäinen	Kohtalainen	Suuri	Suuri
	Suuri	Erittäin suuri	Suuri	Suuri	Kohtalainen*	Ei vaikutusta	Kohtalainen*	Suuri	Suuri	Erittäin suuri
	Erittäin suuri	Erittäin suuri	Erittäin suuri	Suuri	Suuri*	Ei vaikutusta	Suuri*	Suuri	Erittäin suuri	Erittäin suuri

* Etenkin näissä tapauksissa merkittävyys voi olla tarpeen arvioida vähäisemmäksi, mikäli herkkyys tai muutos on luokan alarajalla

Lähde: Marttunen ym. (2015)

Yhteenveto

Tavoitteena suunnittelua integroidusti ja aidosti tukeva prosessi

Arvioinneissa hyödynnetään vahvasti

- toimenpiteitä pohtivien työryhmien ja paneelien asiantuntemusta
- Syken substanssiosaamista ja tutkimusta ennallistamisen ympäristövaikutusten arvioinnissa

Keskiössä järjestelmällisten ja läpinäkyvien työkalujen soveltaminen

Kuva: Tiitus Mustajoki

Viitteet ja materiaalia

SOVA-laki (2005). Laki viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050200>

SOVA-asetus (2005). Valtioneuvoston asetus viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050347>

Paldanius, J. (2017). SOVA-lain mukaisen ympäristöarvioinnin opas. Ympäristöhallinnon ohjeita 2/2017. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/79246>

Paldanius, J., Tallskog, L. (2005). Suunnitelmien ja ohjelmien vaikutusten arvioinnin (SOVA) tukiaineisto. Ympäristöministeriö <https://www.ymparisto.fi/sites/default/files/documents/SOVAtukiaineisto.pdf>

Marttunen, M., et al. (2015). Hyviä käytäntöjä ympäristövaikutusten arvioinnissa – IMPERIA-hankkeen yhteenveto. Suomen ympäristökeskuksen raportteja39/2015. <http://hdl.handle.net/10138/159403>

Kiitokset

Suomen ympäristökeskus
Finlands miljöcentral
Finnish Environment Institute